

Escena de confirmació d'un crim**Text: Tura Soler i Pagès**

Autor Desconegut

c. 1844-1886

Fusta de boix, xilografia

10 × 13,5 × 2,5 cm

Museu d'Art de Girona, núm. reg. 136.125. Fons d'Art Diputació de Girona

La làmina Escena de confirmació d'un crim, d'autor desconegut i arxivada al Museu d'Art de Girona, que se'm proposa analitzar i comentar mostra una escena criminal, el moment de l'aixecament d'un cadàver, que un agent, o potser un funerari, treu d'un catau amb la trapa aixecada davant de la llar de foc d'una casa de pagès. La diligència es fa davant del sospitós, vestit amb faixa i espadenyes de veta, estacat i custodiat per dos guàrdies civils uniformats. Dos personatges —el jutge i el secretari judicial? O el jutge i el metge forense?— aixequen acta, mentre el funerari amb el bagul de fusta a punt espera per recollir el cos de la víctima, que sembla que és una dona.

Com a periodista d'investigació (els periodistes sempre han de ser d'investigació), el meu primer propòsit va ser intentar descobrir el crim que representa la imatge i posar-hi data. Dedueixo que l'escena es podria situar entre els anys 1844 i 1886, per l'uniforme dels guàrdies civils, que durant aquell període duïen el cap cobert amb el barret de tres pics, anterior al tricorni, com els dibuixats. També lliga l'uniforme d'aquelles dates amb la doble línia de botons de les casaques. Amb l'assessorament de Meli Aneiros, rastrejadora incansable d'arxius antics, ens vam plantejar la possibilitat que la làmina recreés la confirmació d'un dels crims de l'anomenat *Rellotger de Creixell*, considerat un assassí en sèrie (la veu popular li va atribuir 26 assassinats), tot i que finalment només va ser condemnat (a mort) per un: l'assassinat del recaptador de tributs de Flaçà Joan Vila. El Rellotger de Creixell, anomenat així perquè, casat amb una pubilla de Borrassà, residia al nucli de Creixell, venia i arreglava a domicili rellotges de paret i recorria els pobles a cavall d'una egua blanca. Es deia Narcís Serra i pel seu ofici i les bones maneres que gastava era un home que entrava a les cases sense causar recels i es guanyava la confiança de la gent, fins al punt que alguns pagesos li demanaven consell sobre si era millor posar els diners de les vendes de bestiar al banc o deixar-los a casa. Ell els deia, és clar, que era millor deixar-los a casa, que era més segur.

Incauts, alguns fins i tot li confiaven la ruta per camins secundaris que farien per tornar cap a casa per evitar ser assaltats per malfactors. Qui havia de pensar que el rellotger era el malfactor, el capitost d'una banda integrada per Bonaventura Gusó, àlies el *Menut de Pins*, i un tal Josep Saballs, àlies el *Renyoc*, que saquejava cases i assassinava víctimes, cap a la segona meitat del segle XIX, quan els guàrdies civils duïen barret de tres puntes. Els malfactors tenien un lema: «Els morts no parlen». Procuraven no deixar testimonis, cosa que els va permetre actuar amb impunitat durant anys, entre el 1868 i el 1876, en pobles de zones que ara corresponen a l'Empordà, el Gironès, el Pla de l'Estany i la Garrotxa. Conten que un dels pagesos que es refiava molt del rellotger, l'amo de Can Falgarona, d'Avinyonet de Puigventós, un dia que se'l va trobar a la fira de la Santa Creu de Figueres mentre jugaven a cartes, li va dir que havia donat els diners d'una venda de bestiar a la seva dona, perquè els portés a casa i així ell podia quedar-se tranquil a la ciutat. A mitja partida, el rellotger (que era un gran jugador) va dir que havia recordat que havia d'anar a arreglar un rellotge d'urgència. Mentida. Es va aixecar de la taula i se'n va anar a Can Falgarona, on va matar la mestressa i es va endur els diners. Aquell dia, a prop de la casa hi havia una nena de sis o set anys que li havien manat que vigilés les oques, que va ser testimoni del crim i de la fugida del rellotger. El rellotger no va veure la nena i, sense saber-ho, va deixar un testimoni, que podia parlar. La nena ho va explicar i el va assenyalar, però ningú no se la va creure. Finalment, Narcís Serra va ser delatat pel seu còmplice, el Menut de Pins, que no va suportar l'interrogatori. Ja tenint-lo enfocat com a sospitós, la Guàrdia Civil es va empescar un estratagema per fer caure el rellotger. Dos guàrdies es van presentar a casa seva, amb l'excusa que no trobaven una casa, i ell, amatent com era amb les autoritats, es va avenir a acompanyar-los. Quan van travessar una passera damunt del riu, el guàrdia que anava davant i el que anava darrere van encanonar el rellotger, que anava al mig i no va tenir escapatòria. Narcís Serra, Bonaventura Gusó i Josep Saballs van ser detinguts i conduïts a judici. Només es va poder demostrar el segrest i l'assassinat del recaptador de Flaçà, de qui es van trobar les restes, cremades, en un mas de Vilopriu. Els bandolers, que van demanar diversos cops rescate per la vida del recaptador, van decidir primer qui el matava i li va tocar al Menut de Pins. I un cop mort, van acordar qui es desfeia del cadàver, tasca que va executar el rellotger, que el va cremar. El rellotger i els seus socis van ser jutjats a Girona per l'assassinat del recaptador de Flaçà. El 7 de juny de 1882, un tribunal militar va condemnar a mort al garrot vil el Relotger de Creixell, el Menut de Pins i Josep Saballs. I el 28 de juny de 1882, van ser executats al cadafal que es va muntar a la font del Rei, a l'arenys de l'Onyar, a Girona. Les cròniques de l'època són molt precises i fins i tot relaten les pulsacions dels tres reus de mort que els van prendre els metges abans d'executar-los. La història del llegendari assassí Relotger de Creixell és als arxius, relatada pels periodistes Josep Maria Bernils i Xavier Valeri, i també al llibre de Josep Pla, però en cap dels relats s'acompanya la il·lustració de cap dels episodis, que amb el temps la veu popular ha convertit en llegenda i qui sap si ha adornat o exagerat.

Escena de confirmació d'un crim, pàgina 203 del *Catàleg dels gravats al boix*. Girona, Tipografia Carreras, c. 1943. Museu d'Art de Girona, núm. reg. 134.896. Fons d'Art Diputació de Girona. Foto: Rafel Bosch.

Escena de confirmació d'un crim (detall), c. 1943. Museu d'Art de Girona, núm. reg. 134.896. Fons d'Art Diputació de Girona.

A mi, la làmina *Escenificació d'un crim* m'ha servit per endinsar-me en la història d'aquest mític personatge, considerat un assassí en sèrie rural del segle XIX, però també m'ha evocat a una altra escena, ben real, que va lligada a un altre personatge, que ja comença a ser llegenda: Josep Talleda Andreu, conegut com *el Torner de Sant Hilari Sacalm*, o com *l'assassí* en sèrie de *les Guilleries*, un home que he conegut personalment. L'escena, que és pràcticament calcada a la del dibuix d'autor desconegut, la va captar el fotògraf Joan Castro amb la seva càmera el 2 de maig de 1988 i va ser publicada a *El Punt Diari l'endemà*. A la imatge, dins de la torneria, s'hi veu el sospitós, Josep Talleda (que en aquest cas duu les mans a la butxaca i no va pas emmanillat), que observa com un paleta agenollat aixeca rajoles de terra (igual que a l'altra escena hi havia aixecada la tapa del catau), mentre a l'altre costat uns guàrdies civils, de paisà, i l'advocat acusador Josep Maria Martí Tarré s'ho miren. Hi havia altres personatges que observaven, tot i que no apareixen a la imatge, com ara l'advocat defensor Manel Mir i el periodista Jordi Grau. L'escena era l'intent de confirmació d'un crim. La jutgessa, Pilar Rovira del Canto, que havia hagut de deixar Talleda lliure perquè no tenia prou proves, havia ordenat que aixequessin quatre rajoles per si es trobaven restes de sang de la víctima, tot i que l'estança havia estat sospitosament ben netejada, i també es van recollir una maça i un bufador, per si podien ser armes del crim. El crim que s'investigava era l'assassinat de Montserrat Àvila, una nena de catorze anys, veïna de Talleda, trobada morta en un voral de carretera a la sortida del poble. Talleda es va mostrar molt tranquil. «Ja em pagareu el que heu xafat», els va dir aquell dia. Força temps més tard, el 26 de maig de 1990, es faria una altra actuació de confirmació del crim, de nit, per comprovar si els veïns podien haver sentit Josep Talleda, la nit que van matar la nena, apujant i abaixant la persiana del garatge per guardar la seva furgoneta Citroën. Aquesta escena la vaig poder viure personalment i vaig poder enraonar amb el protagonista mentre la comitiva judicial buscava proves per encolomar-li l'execrable crim. «Si se li foten aquestes tustarrades, ho sentirà tot el poble. Es deuen pensar que soc tonto», es lamentava el Torner de Sant Hilari. «Jo no feia pas tanta fressa, on vas a parar amb aquestes tustarrades!», em va dir Talleda amb aquell aspecte de bonhomia que transmetia confiança. No em semblava pas que xerrés amb un assassí. Com el Rellotger de Creixell, el Torner de Sant Hilari era un home que inspirava confiança. Jo hauria anat a fer la partida de botifarra amb ell, sense patir. Però el seu currículum esgarrafa.

Josep Talleda, un home amb aquell aspecte de pagès honest que irradiava bonhomia, va ser definit pels psiquiatres com un home fred i manipulador amb perfil psicòpata. Va ser condemnat per dos assassinats: el de Montse Àvila el 1987 i el de Vjollca Papa, perpetrat el 2003. Però n'hi havia més. Dos assassinats no el facultarien a ostentar el títol d'assassí en sèrie (que s'atorga a partir del tercer crim), però hi ha molts indicis que l'apunten com a autor de dos crims més.

Per ordre cronològic, Josep Talleda, que no va confessar mai cap crim, va ser sospitós de la desaparició, el 1978, de Francesca Boix, una dona de Sant Hilari que un dia va sortir de casa amb el cabàs d'anar a comprar i no se'n va saber mai més res. Boix es relacionava amb Talleda perquè a vegades l'anava a ajudar al seu taller de torneria i les famílies, el matrimoni Talleda i el matrimoni Farras amb els fills dels dos, anaven junts sovint els dies de festa. Eren amics. No s'ha esclarit mai la desaparició de la Francesca, la Lúcia, com li deien al poble, però la Guàrdia Civil sempre va sospitar que Talleda n'era el responsable i que el cadàver podia ser al pantà de Susqueda, perquè s'havia vist Talleda portar-hi flors i resar. Precisament, hi anava amb la nena Montse Àvila i la seva germana, la Carme.

El 1987 va ser assassinada Montse Àvila, una nena de catorze anys que també anava a ajudar al taller de Talleda. La van trobar morta amb un cop al cap al voral d'un camí. Totes les sospites es van dirigir cap al torner. Ell ho va negar tot. Però el 1990, després d'aquella segona reconstrucció de fets que jo vaig presenciar, Talleda va entrar a la presó per aquest crim. I el 1991, quan ja no existia la pena de mort de cent anys abans, l'Audiència de Girona el va condemnar a vint anys de presó (catorze per l'assassinat de Montse Àvila i sis més per corrupció de menors, pels actes sexuals que practicava amb les nenes al seu taller). L'aplicació del Codi Penal antic, que preveia importants redempcions de la pena, va propiciar que Talleda sortís de la presó en tercer grau el 1998 i que el 2000 es llicenciés definitivament per aquest cas. I l'abril de 2003, va aparèixer el cadàver d'una noia llençat al riu, a Girona. Es tractava de Vjollca Papa, una prostituta albanesa que parava a les carreteres del Vallès, per on circulava Talleda diàriament per anar a la seva feina a una farinera del Vallès Oriental. Aviat, es va descobrir que Talleda i la noia havien coincidit i es va acabar conclouent que el crim s'havia perpetrat al pis de Girona de Talleda i que havia tingut el cadàver uns dies al congelador. Molt enginyós. Quan li van preguntar, ell va respondre: «Quines bestieses! Com voleu que la posés al congelador? Llavors no m'hi haurien cabut els pèsols», va replicar.

I també en un voral de carretera per on circulava Talleda va ser trobat el 2001 el cadàver d'una noia. Van passar sis anys abans que l'ADN confirmés que es tractava d'una desapareguda: Maria Teresa Rubio, veïna de Girona i dona d'un excompany de cel·la de Talleda, que havia estat vista per darrer cop amb vida amb ell. Però tot i ser al segle de la tecnologia aplicada al món criminal i amb els miracles que fa l'ADN, no es va imputar mai Talleda per aquest assassinat. Talleda va morir a la presó, mentre complia condemna per l'assassinat de Vjollca Papa, el 22 de novembre de 2012. Tenia 72 anys i va ser incinerat. L'assassí és mort, la llegenda és viva i queden les escenes de confirmació dels seus crims. I els paral·lelismes entre la història del Rellotger de Creixell i la del Torner de Sant Hilari.